

UNIVERSITATEA „BABEȘ - BOLYAI”
CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE
ȘCOALA DOCTORALĂ ISTORIE.CIVILIZAȚIE.CULTURĂ.

Oameni și atitudini în fața morții în comitatul Bistrița-Năsăud
(1876-1914)
Necrologul-istoric și surse

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

Conducător de doctorat:

PROF. UNIV. DR. TOADER NICOARĂ

Student-doctorand:

NENIȚOIU ANA-MARIA (căsăt. DÉAK)

2015

Cuprins

Argument	1
Istoriografia problemei.....	7
I Comitatul Bistrița-Năsăud	12
I.1 Organizarea administrativă	12
I.2. Spicuiți geografice	22
I.3 Învățământul	25
I.3.1 Reuniunea învățătorilor greco-catolici „Mariana”	29
II Categorii de intelectuali	47
II.1 Profesorii	47
II.2 Preoții.....	54
II. 3 Funcționarii.....	81
II. 4 Activități culturale	84
III. Starea de sănătate în comitatul Bistrița-Năsăud.....	98
III.1 Modalități de prevenție și tratament în caz de epidemie.....	98
III. 2 Spitalul comitatens	114
III. 3 Organizarea sistemul sanitar	118
IV. Oamenii și moartea în comitatul Bistrița-Năsăud.....	129
IV.1 Perspective demografice și antropologice.....	129
IV. 2 Rituri funerare	148
IV. 3 Reuniuni de înmormântare.....	155

IV. 4 Locuri de veci.....	163
V. Necrologul de la A la Z.....	173
V. 1 Etimologie	173
V. 3 Necrologul și starea de sănătate. Preoții.....	181
V.4 Metamorfozele necrologului	188
V.5 Necrolog. Elegie. Epitaf	193
V.6 Tipologia necrologului	198
V.7 Decriptarea necrologului	204
V. 7.1 De la semn la semiotică	204
V 7.2. Limbajul necrologului	208
VI. Incursiuni în arta necrologului.....	221
VI. 1 De la imagine la simbol	221
VI.2 Povestea din spatele imaginii.....	224
Concluzii.....	237
Bibliografie	241
Anexe	257

Cuvinte cheie: atitudini în fata morții, necrolog, cimitire, reuniuni de înmormântare, comitatul Bistrița-Năsăud, moarte, simboluri.

Rezumat

Moartea, ca și cale de strămutare într-o experiență superioară, dar care mai păstrează legături cu lumea celor vii, se manifestă în cultul funerar iar analiza practicilor și credințelor legate de moarte, precum și a mesajelor transmise prin intermediul necrologului, relevă faptul că, în concepția supraviețuitorilor, defunctul rămâne într-o stare de dialog, dincolo de moartea fizică, cu cei vii, în conștiința cărora se conservă prin virtutea amintirii, a comemorării. Această concepție iluzorie și consolatoare, este parțial acceptată de biserică, moartea rămânând aceeași „nemiloasă”, „neîmblânzită” forță care desparte pe om de viață, singura pe care o cunoaște nemijlocit, pe supraviețuitori de cei decedați, provocând mari angoase în fața acestei ireversibilități a fenomenului.

Prezentul studiu interpretativ, am putea spune chiar de pionierat, se axează pe analiza limitată spațial-cronologic a unor aspecte legate de oameni și moarte din comitatul Bistrița-Năsăud, precum și influența, persistența necrologului în viața comunității, între 1876-1914. Am abordat această problematică din perspectiva unei curiozități personale

În lucrarea de față am dorit să prezint imaginea comitatului Bistrița-Năsăud, a locuitorilor săi și să valorific o sursă neglijată până în prezent în istoriografia românească, necrologul. La o simplă privire acest banal anunț care era scris de un membru al familiei defunctului, de un apropiat al familiei îndoliate, nu ne spune mare lucru. Pare o simplă înșiruire de date ne semnificative: cine, unde, când. Prin acest demers am dorit să schimb această percepție greșită despre necrolog care, din punctul nostru de vedere, este o sursă nelipsită, indispensabilă în reconstituirea imaginii unei comunități. Alegerea prezentei teme a fost o mai veche curiozitate personală, respectiv prezentarea necrologului într-o nouă lumină. Elementul de noutate al temei îl constituie chiar subiectul ales, *Oamenii și atitudini în fața morții în comitatul Bistrița-Năsăud. Necrologul sursă de documentare*. Până în prezent comitatul Bistrița-Năsăud nu a avut parte de o amplă descriere, timidele încercări de a oferi informații despre istoria lui se referă la organizarea administrativă și la prezentarea câtorva funcționari comitatensi.

O piedică în abordarea acestei teme consider că a fost pentru mulți limba în care au fost redactate documentele, majoritatea fiind în limba maghiară. În demersul de a reconstitui istoria comitatului Bistrița-Năsăud, am folosit o abordare pluridisciplinară, din domenii diverse, precum istorie, demografie, etnografie, arhivistică, geografie, sociologie etc. și o varietate de surse, constând în documente, regulamente, statute, articole de presă, lucrări, pentru a crea un tablou cât mai complet.

Am vrut să prezint imaginea comitatului și a locuitorilor săi, a modului în care era percepută și tratată moartea în cadrul comunității. Documentele referitoare la riturile funerare, regulamentele și statutele reuniunilor de înmormântarea, a organizării și funcționării cimitirelor, precum și necrologurile m-au ajutat pe parcursul demersului meu.

Metoda de lucru a constat în depistarea, selectarea, ordonarea, transcrierea și interpretarea documentelor și inserarea notelor de subsol. În anexe documentele au fost redactate integral, în conformitatea cu varianta originală, fiind păstrate toate elementele componente din corpul textelor – datare, semne grafice, sublinieri, adăugiri, semne iconice - imagini. Fără a denatura particularitățile fonice și morfologice ale documentelor, am operat o serie de modificări conforme cu regulile actuale de scriere ale limbii române, urmărind să facilităm lectura textelor. Principalele surse au fost documentele de arhivă, statutele, regulamentele și necrologurile, completate cu monografiile, informațiile din presa vremii, dicționare, etc. M-am concentrat mai mult asupra necrologurilor sau anunțurile de deces.

Cele șase capitole ale lucrării ne creionează o imagine completă a populației comitatului, a preocupărilor acesteia, modul de reacție a oamenilor, de implicare în evenimentele de la nivelul întregii comunități, în fața morții.

Primul capitol redă practic imaginea istorico-geografică și administrativă a comitatului. Încă de la început se face o delimitare spațial-temporală, accentuându-se modul de organizare al comitatului. Într-o succintă descriere am redat preocupările populației comitatului, ocupațiile, modul în care construiau casele, preferințele gastronomice, portul popular. În continuare am realizat o prezentare geografică, în care am amintit principalele lanțuri muntoase, apele de pe teritoriul comitatului. O prezentare completă a comitatului trebuia să conțină și câteva informații referitoare la situația învățământului, privită prin prisma existenței a două zone diferite, zona Bistriței și zona Năsăudului. Zona Năsăudului era o zonă pur românească, cu vechii tradiții, în timp ce în zona Bistriței predominau și se intersectau, coexistând elemente

române, maghiare, săsești, etc. Acesta este motivul pentru care am tratat separat cele două zone, prin prezentarea școlilor care au funcționat acolo în perioada comitatului, modul de organizare și funcționare al acestora, legislația care a stat la baza funcționării lor. În finalul capitolului am prezentat, pentru zona Năsăudului, activitatea și modul de organizare și funcționare al reuniunii învățătorilor greco-catolici „Mariana”.

În capitolul al doilea am prezentat principalele categorii de intelectuali din perioada comitatului: preoții, profesorii, funcționarii. Medicii au fost tratați în capitolul referitor la sănătate. În perioada comitatului, sfârșitul secolului XIX – începutul secolului XX, preoții și profesorii erau categoriile cele mai importante, rolul lor fiind recunoscut atât de societate, cât și de autorități. M-am axat pe primele două categorii, deoarece acestea erau ocupate în proporție majoritară de români. Am descris modul lor de formare și evoluția acestora. Nu același lucru îl putem spune și despre cea de-a treia categorie, funcționarii. În general aceste posturi erau ocupate de etnici maghiari și sași, românilor revenindu-le un număr mic de posturi, în special la nivelul comunelor. Această situație s-a schimbat începând cu anul 1886, când românii dețineau din ce în ce mai multe funcții și în posturi cheie ale administrației. Nu putem discuta despre intelectualitate fără a aduce în discuție activitățile culturale întreprinse de reprezentanții ei. Încă de la sfârșitul secolului XIX au fost înființate societăți, reuniuni, asociații pentru îmbunătățirea standardului de viață al locuitorilor comitatului, pentru a sprijini membrii comunităților în momentele importante din viața acestora. În cadrul acestor societăți, cele trei etnii importante din comitat au reușit conviețuiesc, să găsească soluții pentru a-și îmbunătăți viața.

Capitolul al treilea prezintă situația sanitară a comitatului, începând de la modalitățile de prevenție și tratament în caz de epidemie, descoperirea principalelor modalități de tratament. Informațiile au fost „culese” din documentele de arhivă. Numeroasele circulare vicariale descriu cu lux de amănunte principalele boli ale secolului XIX, modul de prevenire și tratare al acestora. Autoritățile au depus mari eforturi pentru a stopa extinderea bolilor, au efectuat numeroase controale și acțiuni de prevenție în rândul populației. În continuare, am descris modul de organizare și funcționare al spitalului comitatens, singura instituție de profil din cadrul comitatului, în cadrul căruia populația avea acces la tratament. Organizare sistemului sanitar s-a realizat în concordanță cu legislația austro-ungară. Pe scurt, am prezentat principalele comisii sanitare, atribuțiile, modul de organizare al acestora, atribuțiile și beneficiile personalului medical. În finalul capitolului am analizat bolile secolului XIX, în cele mai multe situații bolile

erau descrise în termeni tehnici: „cronic”, „acut”. Am observat că s-a acordat o mai mare atenție descrierii bolii, decât altor elemente, precum locul sau vârsta defunctului.

Capitolul patru prezintă perspectivele demografice și antropologice din comitatul Bistrița-Năsăud în care sunt descrise dinamica și evoluția populației comitatului, ritualurile de înmormântare, modul de organizare și funcționare al cimitirelor și al reuniunilor de înmormântare.

Ultimele două capitole au fost rezervate necrologului, pentru o amplă analiză a acestuia. În capitolul al cincilea facem o incursiune în lumea necrologului, pornind de la etimologia cuvântului, originea și evoluția sa.

Anunțurile mortuare au devenit tot mai „democratizate” în sensul că femeile, minoritățile și oamenii de rând au avut șanse mult mai mari de a se regăsi în anunțurile mortuare după decesul lor, în comparație cu situația din trecut. Oricum, subiecții așa-numitelor „știri-anunțuri mortuare” rămân, cu preponderență, bărbații. Femeile și minoritățile sunt amintite disproporțional în paginile anunțurilor. Stilul aflat în schimbare și conținutul anunțurilor mortuare, în timp, au devenit mai secularizate, mai puțin interesate de detaliile morții unui individ și mai axate pe povestea vieții lor. Am putea spune că era o modă în rândul persoanelor bogate și educate de a apela la necrolog. În urma analizei noastre nu am găsit nici un necrolog al unui om simplu, țăran sau muncitor. Ancheta noastră a fost îngreunată de slaba calitate a inventarelor fondurilor studiate, de lipsa unei bibliografii strict legate de tema studiată.

La începutul secolului XX, memorializarea morții se baza pe prezentarea a foarte multe detalii din viața indivizilor și reușitele acestora, sub forma unei înștiințări de deces sau anunț mortuar.